

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

DEBRECEN VÁROS KÖNYV-
NYOMDA-VÁLLALATA,

ahova a lap szétküldésére vonat-
kozó felszólamlások küldendők. ::

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 12 kor., félévre 6 kor.

Egyes szám ára 30 fillér.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVA-
TAL DEBRECEN, NYOMTATÓ-
UTCA 9. SZÁM,

ahova a lap szellemi és anyagi ügyeire vonat-
kozó összes közlemények, kéziratok, előfize-
tések és hirdetési díjak küldendők. ::

Uj reformáció.

(Ujbori urvacsorakor, a reform. emléknappja előtt.)

2. Péter 3, 13.

Az a szent asztal, mely most az új borért való hálaadás fölött, a Krisztusban minékünk adatott teljes és egyetlen váltásáért való hálaadás végett van megterítve — és a reformáció közeledő emléknappja, mely a szentek és ereklyék, a pápaság és a papság tömjén füstös, fojtó ködös éjjeléből a Krisztus éltető világosságának tiszta ragyogású nappalára való világbredésről beszél; az úri szent vacsora és a reformáció egyértelmű és egyhangon hirdeti, hogy *Isten és ember közlött egy a közbenjáró, t. i. az ember Krisztus Jézus (1. Tim. 2, 5.) és emberek között, az ég alatti nincs üdvösség senki másban, csak az Úr Jézus Krisztusban. (Csel. 4, 12.)*

Az az idvesség pedig, mely Krisztusban vagy, kettőben áll. A bűnbocsánatban és az örökéletben. És az úri szent vacsora meg a reformáció mind a kettőt kiemeli, hangsúlyozza. Hiszen a kenyér és a bor — meg a Krisztus teste-vére, váltásghalálának hatalmas ereje — nemcsak éhséget és szomjúságot, egy szóval: szükségérzetet enyhít; hanem meg is erősít és életben tart bennünket. A reformáció pedig, különösen a kálvini, nem áll meg ottan, hogy a bűnbánó, a bűnbocsánatra, békeségre sóvárgó lelkeket — a közbe tolazkodott álközvetítők félredobásával — egyenest Krisztushoz viszi. Hanem tovább megyen. Krisztust, a Krisztus szellemét, akaratát, szeretetét diadalra, teljes tökéletes, örök győzelemre akarja és törekszik juttatni az egyén és a társadalom életének minden mozzanatában, hogy minden ember, az egész emberiség elmondhassa egykor Pállal: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus!” (Gal. 2, 20.) Mert az az élet, az az örökélet már itt a földön: ha Krisztus él bennünk; ha az ő gondolatait gondoljuk, az ő érzéseit érezzük és az ő akaratát akarjuk! Ez az élet! Ez az örökélet. Az imádságok imádsága ez! Erről mondhatjuk el csak igazán: „Érzem, hogy az örök élet már a földön az enyém lett!”

A reformátorok előtt szüntelenül ott ragyogott a keresztyénség nagy várákozása, isteni célja, melyet Péter apostol e szavakba foglal: „Új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint, melyekben igazság lakik”. És az Isten emberei az Isten Lelkének csodálatos erejével a lelki sötétség, a babonás titokzatosság felhőiben szomorkodó égboltozat helyett a lelki vi-

lágosság, a tiszta igazság aranynapos égboltozatát emelték fel az örvendező föld felett. Arra törekedtek, azért küzdöttek, hogy az új égből, az igazság új egéből a Krisztus világossága beragyogja mind az egész földet. Különösen Kálvin törekedett erre; különösen Kálvin tusakodott ezért a pokolnak minden seregével.

Kálvin egyik életirója igen helyesen állapítja meg, hogy „a Kálvin szerinti reformációnak egyik főjellem az, miszerint nem elégszik meg azzal, hogy csupán a tan és az istenítisztelet s egyházkormányzat legyenek átadomítva; hanem az egyéni és társaséletet is minden ágaiban áthatni akarja.” (Révész Imre.) Betűről-betűre igaz. Míg a lutheri irányzat inkább a dogma, istenítisztelet, egyházi szokások és egyházkormányzat kérdéseiben vitta meg a pápasággal az élet-halál harcot: addig a kálvini irányzat, melynek föllépésekor a Luther-féle mozgalom az előbb említett kérdésekben szellemileg s erkölcsileg már — úgyszólván — diadalt aratott; az erkölcsi élet nem kisebb, sőt Krisztus és az apostolok szerint sokkal nagyobb jelentőségű (Mt. 7., 21.; Gal. 5., 6.; Jak. 1., 27.; 1. Ján. 4., 20. s. i.) kérdéseiben küzdött mindejele a föld kerekéségén, de főként Genfben, hérósi harcokat.

Genf szabadsághőse, a híres Bonivard, akil a nagy angol költő, Byron, a maga „Chilloni fogoly” című költeményében gyönyörűen megénekelt; mingyárt a reformációs mozgalmak kezdetén helyesen ítéli meg a reformáció erkölcsi komolyságát és szigorúságát, mikor a maga erkölestelen és féktelen polgártársainak, akiket a pápista papság erkölcsi romlottsága egészen megrontott; ezt mondja: „Ti a pápa szolgáit el akarjátok üzni s helyökbe az evangélium szolgáit akarjátok állítani. Jól van! Ez magában, minden esetre nagy nyereség lesz. De mit fog használni nektek, kik boldogságotokat a lestnek szemtelen élveiben kerestek? Ezeket a mostani (pápista) papok megengedik nektek. De, ha evangéliumi prédikátoraitok lesznek, azok megengedik ugyan azt, amit a pápa megtilt (pl. a bójtók mellőzését); de ahelyett az Isten parancsolatainak megtartását kívánják tőletek, amelyeket bizony nehezebb lesz megtartani, mint a pápai határozmányokat. Ti a papokat gyűlöltétek; pedig azok csak hozzátok hasonlóak valának; a prédikátorokat pedig majd azért fogjátok gyűlölni, mert azok nem lesznek hozzátok hasonlóak”. És csakugyan! Alig telt el egy év a reformációnak Genfben történt elfogadása után: egész sereg polgár jelent meg a tanács előtt tüntetni és tiltakozni a reformá-

torok erkölcsi komolysága ellen. Kereken kijelentették: *„A prédikátorokat, akik a mi bűneinket feddik, tovább nem tűrhetjük! Mi szabadságban akarunk élni!”*

A genfi reformáció további történetéből tudjuk, hogy milyen emberfeletti küzdelmébe került a nagy Kálvinnak az, hogy az evangéliumi erkölcsiesség magasztos elveit a pápista romlottság fészkeiben. Genfben győzelemre juttatta.

De be kell ismernünk; nem is volnánk kálvinisták, ha nem volna bennünk igazságszeretet és ha nem volnánk igazságosak, mindenkivel, magunkkal szemben is; be kell ismernünk, hogy az evangéliumi, a krisztusi erkölcsiesség nagy elveit állandó, végleges győzelemre juttatni a reformáció sem tudta. Sőt az akkor kivívott eredmények is nagyrészt veszendőbe mentek azóta. Négy száz esztendő nagy idő, nagy próba. És ezt a próbát a reformációnak inkább csak egyházi, mint erkölcsi eredményei állották ki sikerrel!

Aki ma jár Genfben, az nem találja többé a Kálvin városát. Genf ma — egyházilag — jó részt kálvinista városnak látszik. Ám erkölcsileg bizony már nem az. A genfi ref. egyház lelkészei, tanácsosai és tagjai hatalmas építő és mentő munkát folytattak ugyan, de azért Genf már nem a Kálvin Genfje. Gyönyörű szép vidékével, tündéri tavával és egyenletes éghajlatával nemzetközi üdülőhely, tele mulatókkal, játéktermekkel s másféle bünbarlangokkal. Mikor 1909-ben, a Kálvin születésének négyszázados évfordulóját ünnepeltük és július 4-én, vasárnap, a Szent Péter templomba, a Kálvin templomába mentünk a jubileumi nagy istenitiszteletre, melyen a világ összes népeinek képviselői áldották a nagy Istent, aki Kálvint adta nekünk: úgy tapasztaltuk, hogy a Kálvin városának sürgő, zajos ipari és kereskedelmi élete, a házakon lengő zászlóerdőt nem tekintve, alig-alig vesz tudomást a Kálvin vasárnapjáról, az Isten vasárnapjáról. A harangok búgásába belesívitott a gyalú, belesattogott a pöröly. És ez nekünk annál inkább feltűnt, mert a Zwingli városában, Zürichben a vasárnapokat ma is csend és nyugalom jellemzi.

De, aki Zürichet, meg a többi egyházas városokat alaposabban ismeri, az nagyon jól tudja, hogy a vasárnapok ünnepi csendje és nyugalma és templomlátogatása egyáltalában nem jelenti azt, hogy a hétköznapi zaja, munkája, a mindennapi élet is esakugyan a Krisztusé s az Istené!

Még ma ugyan joggal dicsekedhetünk azzal, hogy a kálvinista és általában a protestáns népek erkölcsösebbek, mint a pápista népek. Elfogulatlan pápista írók is elismerik ezt. De én, az olaszok, franciák, spanyolok és egyéb pápista népek irtózatosságot látva, nem habozom kijelenteni, hogy ezeknél erkölcsösebbeknek lennünk nagyon könnyű és nem nagy dicsőség. És nem habozom kijelenteni, hogy ha így hanyatlunk, amint hanyatlunk: nemsokára széllypattan e vékony dicsőség szappanbuborékja! A pápista népek, míg pápisták maradnak, soha sem emelkedhetnek a kálvinista erkölcs magaslatára. De a kálvinista népek, hogyha igaz kálvinisták nem maradnak, igenis lesüllyedhetnek a pápista erkölcs mélységeibe.

A kálvinista tiszta, komoly erkölcsiesség hanyatlík.

Gondolkoztatok-e már arról, hogy *ennek a szomorú jelenségnek mi az oka!* é

Egyháztörténetíróink keresik az okot, az okokat. Találnak is egyet-mást, sőt sokat. *De nem találják meg az igazít.* Mert az eseményeknek és jelenségeknek csak a felszínén mozognak. Nem szállnak elég mélyre.

Azt mondják, hogy mi protestánsok azért állottunk meg diadalunkon, azért szorítottunk hátra, azért veszítettünk s veszünk csatákat és azért hanyatlunk erkölcsileg, mert a mi első szerelmünket elhagytuk: hiányzik belőlünk a buzgóság, a lelkesedés, a komolyság, a kitartás: kiment nálunk a szokásból az a régi híres és sikeres, szigorú, de üdvös egyházi fegyelem, amely voltaképpen erkölcsi fegyelem. *Ez mind igazság. De nem az igazság!* Mert mi ölte ki belőlünk a buzgóságot, a lelkesedést, az erkölcsi komolyságot és kitartást? Nem az az élet-é, amely a kenyérre és a kincsekre és a rangra, méltóságra, dicsőségre, gyönyörré irányítja, kényszeríti minden gondolatunkat, minden vágyunkat és minden törekvésünket! É s miért szűnt meg az egyházi fegyelem? Nem azért-e, mert az egyház vezetői a gazdagokat és a hatalmasokat, akik között vannak a legpogányabb életű álkeresztények: nem merték megfegyelmelni, mint Kálvin merete Genfben és azután a gyöngébb, a szegényebb bűnösöket is futni engedték: mert annyi még maradt bennük a Kálvin lelkéből, hogy a nagy bűnösök futni engedését és a kis bűnösök megbüntetését nem tartották becsületesebbnek, igazságos eljárásnak!?

Én annak az okát, hogy a világ erkölcsi reformációja nem sikerült, még úgy se, mint a világ egyházi reformációja: főképpen, sőt egyenesen abban keresem, hogy a világ politikai és társadalmi berendezkedésének reformációja, Krisztus elveire való alapítása elmaradt.

Az eget, azt alaposan megújították a reformátorok. Abban a pápák egyeduralmát, a papság és a szentek osztályuralmát ledöntötték, lerombolták. *De a földnek hasonló alapos megújítását nem tartották szükségesnek.* Úgy vélték, elég: ha új ég ragyog a régi földre. Pedig nem elég! Péter szerint *új eget és új földet várunk, az igazság új eget, új földjét. Ne csak az ég legyen új, hanem a föld is! Ne csak az égen lakjék az igazság; hanem a földön is!*

Az igazság új ege alatt az igazságtalanság régi földje. Ím: itt a reformáció félsikerének oka!

A reformátorok a középkor és az újkor mesgyéjének első átlépői voltak, a nagy korszakos fordulat szellemi vezérei. *Nagy lelkükből az új világoosság sugárzott a világba. De minden fénynek árnya van. A napnak is follja.* Koruk gondolkozásának, előítéleteinek, intézményeinek, szokásainak minden bilincsét az ő hatalmas szellemük sem tudta lerázni magáról. Mikor felléptek: akkor még teljes erejében állott a középkori társadalom, amelynek az államban és az egyházban egyeduralmi és osztályuralmi szervezete volt. Az államban a császáré, királyoké, fejedelmeké, főuraké, nemeseké volt az ország, a hatalom és a dicsőség, a nép pedig verejtékezett és vérzett, dolgozott és szenvedett, eltartotta az urakat és viselte az urak ütéseinek nyomait. És az egyházban a pápák, a püspökök meg a papok uralkodtak; az egy-

szerű hívek pedig vakon engedelmeskedtek. *Ilyen világ vette körül a reformátorokat.* Csodálkozhatunk-e, hogy a társadalom rendjének reformációját, krisztusi alapelveken újjászervezését nem tartották szükségesnek! ? *Hogy lehetők gondolták egy kasztra osztott, egyeduralmi és osztályuralmi, tehát a krisztusi elvekkel homlokegyenest ellenkező elveken felépített társadalomban a krisztusi elvek, a krisztusi erkölcsi megvalósítását! ?* A legnagyobb emberek sem tagadhatják meg teljesen a korl., amely szülte és dajkálta őket, a levegőt, amelyet beszívtak.

Hogy a reformátorok és követőik a világ társadalmi berendezkedésének reformációjára nem gondoltak és nem törekedtek: az nagyon érthető dolog. Sőt el kell ismerni, hogy *abban a korban ez a gondolat és ez a törekvés időelőtti volt volna és hiábavaló.* De én azt állítom, *itt annak az oka, hogy a reformáció nem arathatott végleges diadalt a világon,* sőt kénytelen volt megállapodni diadal útján és nem egyszer, nem egy helyen súlyos vereséget szenvedni.

A társadalmi berendezkedés, a társadalmi szervezet reformációjának elmaradása következtében az a helyzet állott elő, hogy *az Isten országának eszméjét hordozó protestáns egyház hajója, a sátnán, a mammon, a világ országának megmaradt társadalom örökké viharos, szükségképpen zivataros tengerén épen olyan kevés eredménnyel vergődik, mint egykor a Genezareth tornyosodó hullámain a tanítványok hajója.*

Gondoljatok a számtalan bizonyító példa között csak az úgynevezett „ellenreformációra”. *Pápás császárok, királyok, fejedelmek, főurak és főpapok a kezükben levő állami és vagyoni erővel üldözték a hitben erős protestánsokat; a hitben gyöngéket pedig megvásárolták tallérokön és hivatalokon.* Gondoljatok erre. És mondjátok meg: *ha a reformáció a társadalmi kasztrendszerrel össze akarta és össze tudta volna törni; lehetséges lett volna-e az ellenreformáció! ?*

És bizony mondom, a protestantizmus, az Istenország hajója mindaddig nem érhet révbe, míg Krisztus a viharok és a tengernek csöndet nem parancsol, vagyis: *urrá nem lesz a társadalomban és a társadalom szervezetében is!*

Nem is lehet ez másképen. *A keresztyénség és a világi társadalom rendje a legélesebb ellentétben áll egymással.* Ezt hirdeti Krisztus Urunk maga. Mert a világ alatt ő egyenesen a fegyveres hatalomra támaszkodó, lelki sötétségben élő, bűnökkel fertőzött, Istentől elszakadt mammonok szolgáltató, egyeduralmi és osztályuralmi társadalmat érti. És azt mondja, hogy *az ő országa nem e világból való, vagyis: nem egy természetű e világ országaival, társadalmi rendjével; nem az erőszak és hatalmaskodás, hanem az igazság országa.* (Ján 18., 36., 37.) És ezt is mondja tanítványainak: *„A pogányok fejedelmei uralkodnak azokon és az ő főembereik hatalmaskodnak azokon. De nem úgy lesz tüköztetek; hanem, aki köztetek nagy akar lenni, lésszen a ti szolgátok és aki köztetek első akar lenni, lésszen a ti rabszolgátok. Mint az embernek fia nem azért jött, hogy ő neki szolgáljanak; hanem azért, hogy ő szolgáljon és adja az ő életét váltságul sokakért.”* (Máté 20., 25—28.) Krisztus országában és az ő országának megfelelően szervezkedett emberi társadalomban — a világgal a fentálló társadalmi renddel merő ellentétben — semmi helye

az egyed- és osztályuralomnak. Krisztus országában az ő isteni példája szerint az elsőség és a nagyság nem egyéb, mint a testvéri szeretet önkénytelen és alázatos szolgálata. És még ezt is mondja urunk Jézus Krisztus az ő híveinek, testvéreinek: *„Senkit e földön atyátoknak ne nevezetek. Egy a ti Atyátok a mennyben. Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok.”* (Máté 23., 8. 9.) Krisztus országában és az ő országának megfelelően szervezkedett emberi társadalomban, a fentálló társadalmi renddel, a világgal merő ellentétben — egy az Atya, egy a Király: az Isten és az alattvalók, az emberek mindnyájan testvérek, tehát egyenlők és szabadok. *A világ, a társadalom alapelvei: az ellenségeskedés, az egyenlőtlenesség és a rabszolgaság. Az Istenország alapelvei: a testvériség, az egyenlőség és a szabadság.* A világ olykor a krisztusi alapelveket, mint jelszókat hangoztatja; de mindig a maga alapelvei szerint él.

Még az értelmi vakság is világosan láthatja, hogy milyen *éles ellentétben áll egymással a keresztyénség és a társadalom.* Nem adhatunk igazat azoknak, akik a keresztyénséget egyenesen a római köztársaság utolsó és a római császárság első évtizedeinek társadalmi forrongásából és mozgalmából származtatják (Kalthof, Kautsky, Maurenbrecher). De be kell ismernünk, hogy a názárethi Jézus örökre legnagyobb vallásreformációjáról is el lehet mondani, amit a vallástörténelmi kutatás a nagy, iráni vallásreformátornak, Zarathustrának reformációjáról megállapított, hogy *t. i. az kapcsolatban állt a társadalom politikai közviszonyokkal!* (Haug, Pfeleiderer.) Soha senki jobban félre nem értette az Úr Jézus Krisztust, mint az a dán író, aki azt mondja, hogy Krisztus *„a társadalmi feltételek (alapot) megváltoztatását egyáltalában nem célozta.”* (Rothenburg Arthur az E. Rasmussen könyvének előszavában.) Ha ezt nem célozza: hát akkor semmit se célozott. Hiszen *az ő tanításának alapigéje, alap gondolata és törekvéseinek legfőbb célja nem más, mint az Istenország; az Istenország már itt e földön és ez az Istenország alapjában, gyökerében más, mint ez a világ, más, mint ez a társadalom és ennek az Isten országának ezt a világot, ezt a társadalmat a maga képére és hasonlatosságára át kell teremtenie.*

De még most ez új teremelés előtti zűrzavar (chaos) korában élünk. *Még most harcban áll egymással az Istenország s a világ.* Az Isten országa ezt mondja: Egy az Isten és ez az égi Atya. A világ ezt mondja: Egy az Isten és ez a pénz. Az Istenország ezt mondja: Szeresd az Istent. A világ ezt mondja: Szeresd a kincset, a hatalmat, a rangot, a gyönyört. Az Istenország ezt mondja: Az emberek testvérek, mind egyenlők, mind szabadok. A világ ezt mondja: Az emberek ellenségek, nem egyenlők, nem szabadok, az egyik úr, a másik szolga, az egyik dús, a másik koldús! Az Istenország ezt mondja: Szeresd felebarátodat, mint magadat. A világ ezt mondja: Szeresd magadat és gyűlöld, igazd le, zsákmányold ki felebarátodat. *Ami az Istenország épít, azt a mammonország lerombolja.* Isten országa híveit mammon országa, míg fentáll, csalogatja, csábítgatja és magához édesgeti. *Míg az Istenország és a mammonország egymással szemben áll: addig a kettő közt az emberiség többsége mindig ingadozik és „két fele sántál”,*

vagy belátván, hogy egyszerre két úrnak — Istennek és mammonnak nem lehet szolgálni; meggyűlöli, megutálja az Istent és mammont szereti és mammonhoz ragaszkodik (Máté 6., 24.)

Aki mindezeket jól megértette, aki gondolkozik: az igazat fog nekem adni abban, hogy míg a világot, a társadalmat a Krisztus alapelvein újra nem építjük, addig az egyház és az erkölcs reformációja diadalt nem arathat e földön; addig a krisztusi elveket hangoztató, de a világi elvek alapján szervezkedett és élő római egyház és az álkeresztény, a keresztelt pogány társadalom mindig veszedelmes ellenfelünk marad.

Akarjátok-e, hogy Róma ledőljön és a bűn uralma örökre megszűnjék? Akarjátok-e, hogy az egyház és az erkölcs reformációja világszerte arasson! Ha igen: akkor teremtsétek át ezt a világot Krisztus lelkével, tudományával Isten országává. Rómának és a bűnnek büszké várát csak úgy rombolhatjátok le: ha megépítitek a krisztusi elvek alapján az új társadalmat, az igazság földjét (2. Pét. 3., 13.); a testvériség és az egyenlőség és a szabadság világát! Az új ég csupán úgy lehet erős: ha alatta új föld keletkezik!

Pál apostol igen bölcsen mondja: „Ne szabjátok magatokat e világhoz”. (Róm. 12., 2.) Ez azonban, míg a világ Isten országává nem változik; nagyon sok emberre, az emberek többségére nézve nagyon nehéz, erőfeletti feladat. Legyen azért először benétek az Isten országa. És azután tegyétek Isten országává ezt a világot! Hiszen bizonyos az, hogy az Istenország nem testi ország, hanem lelki ország. De az is bizonyos, hogy a testi országokon, a világon épen úgy uralkodnia kell, mint a léleknek a testen! Ne szabjátok magatokat e világhoz! E világot szabjátok magatokhoz!

A Kálvin öröksége az, hogy Krisztussal Krisztusnak hódítsuk meg ezt a földet. Ezt azonban csak úgy tehetjük meg: hogyha nem tűrjük a sötétséget, a pogányságot sehol, semmiben; sem magunkban, sem magunkon kívül; sem gondolatainkban, sem érzelmeinkben, sem akarásainkban, sem szavainkban, sem tetteinkben, sem intézményeinkben! Az egyéni és társas életet nemcsak „ágaiban” (Révész I.) kell áthatni a Krisztus lelkével, hanem törzsében és gyökereiben is! Amit a reformátorok, a korviszonyok miatt nem tehettek meg: azt, a korviszonyok kedvező változásával, a reformátorok utódainak kell megtenniök. Nemcsak az egyházat kell mindig reformálni, hanem a társadalmat is.

Testvéreim: ült e szent asztalnál úgy jelenünk meg, mint egy családnak tagjai, egy Atyának gyermekei, gyermeki bizodalommal és testvéri szeretettel. Itt nincsen dús, nincsen koldús, nincsen király, nincsen szolga. Itt egyek, egyenlők vagyunk a Jézus Krisztusban. Egy kenyérből eszünk, egy borból iszunk, egy test és egy lélek vagyunk! Ne zárjuk be Krisztust e szűk falak hőtönébe. Vigyük ki ezt a szent asztalt: a testvériség, az egyenlőség és a szabadság százszor szent asztalát vigyük a világba, hajlékainkba, intézményeinkbe. Hadd álljon ott a családi házban, az állam alkotmányában és a társadalom világtemplomában!

Krisztus követői vagyunk, legyünk hát igazán keresztények, krisztusiak! Legyen bennünk szeretet és irgalmasság az egyesek számára; de legyen a tömegek és társadalmi osztályok számára is! A refor-

mátorok utódai vagyunk: legyünk magunk is reformátorok! Ünnepezzük azt a nagy reformációt és készítsünk elő egy még nagyobb! Egy világreformációt! Hiszen mi nemcsak a múltba tekintünk, hanem a jövőbe is. Nemcsak emlékezünk, hanem várunk is! „Új eget és új földet várunk — az Úr ígérete szerint — melyekben igazság, szeretet igazsága lakik”. Ámen.

Jánosi Zoltán.

Allah akbár.

Allah legyen irgalmas a hajdan vitéz török testvérműzsetnek, de ahogy a dolgok állanak, még annak ereje sem lesz képes elhárítani felőlök a végveszedelmet. Ahogy azt bizonyos Voltaire megjósolta, kétrét görnyedve kell ki-menniök Európából s ha, amint külföldi protestáns testvéreink tőlünk elvárják, nekünk kell őket megtéríteni: maholnap Ázsiába kell őket felkeresni. Elhullanak a népek, mint a fák levelei. S a törökség csillaga lehanyatlóban van.

Hamis fiak furakodtak soraik közé, s a balkáni szlávoknak a hadseregbe való felvételével tönkre ment a katonaságuk egységes szelleme. Híres váraik, városaik lehanyatlottak és az omladozó falakat a kiéheztetett őrsereg nem volt képes megtartani. Vezetőik többszörösen irányt változtattak s a változó irányok lehetlenné tették a nyugodt fejlődést. Sőt már maga ez a fejlődés is ellentétbe került az államot fentartó mohamedanizmus lényegét képező mozdatatlanság elveivel.

Sok, sok baja volt a szegény törökségnek; de egyik se nagyobb, mint a kiszmet, a haladást meggátló fatalizmus.

Ezzel szemben a török birodalomba kebelezett keresztény nemzeteknek épen keresztény-ségök volt a legnagyobb fentartó erejük.

A keresztény közösség ébresztett irántok rokonszenvet. A keresztény hit tartotta bennök a lelket. A művelt keresztény államokban jutottak polgáraik ahoz a műveltséghez és tudáshoz, melynek a segítségével most a törökök fölébe kerültek.

Mert nem csak egyszerű hadi tumultus és a nyers erő elementáris hatása az, ami ott a balkánfélszigeti csatatereken nyilvánul, hanem magasabb erkölcsi erők és a nagyobb tanúltság is. Mi nem igen vagyunk helyesen értesülve a nálunknál inferiorisabbnak gondolt s tőlünk keletre, délre fekvő nemzetek felől.

Nyugot felé nézünk folyton és az ottani viszonyok felől tájékozódunk. Nyugati művelt nemzetek nyelvét tanuljuk és nem olvasunk oláh, bolgár, szerb lapokat.

Arra intene pedig a múlt is, azt hozná magával a jelen is és azt követelné a jövő, hogy kelettel is törődjünk. A nyugattól valahogy el ne maradjunk, de az ott elsajátított tudást keleten érvényesítsük.

Nem igen tettük, de annyit mégis meg kellett látnunk, hogy a Balkán-félsziget keresztjén népeinek kiválasztott ifjúsága évtizedek óta állandóan mind nyugaton tanult. Régi nagy alapítók alapítványain, a külföldi protestánsok jóvoltából is, évenként 1–2 magyar kálvinista diák a mi sorainkból is ki-kimegy Bécsbe, Berlinbe, Genfbe, Edinburgba s néha Párisba is.

Iparosaink pedig nagy számmal élnek külföldön. Az utazók közt is sok a magyar. Mind bizonyosságaink lehetnek arra nézve, hogy a szerb, bolgár, román kolóniát mindenütt fel lehetett a művelt külföldön találni.

Ha tehát a meglepő török vereségek okát s a váratlan bolgár–görög–szerb győzelmek magyarozatát keressük, úgy azt a többek közt leghelyesebben a törökök elzárkózottságában s a balkáni keresztjén államok ifjainak külföldre való tódulásában és a művelt nyugat egyetemlein, ipartelepein szerzett képzettségében, magasabb kulturájában kell feltalálnunk. Kiválasztották a legtehetségesebbeket és államköltségen külföldön taníttatták őket. Nem egy párt, mint mi, nem a protekciósokat, mint az állam; hanem egész sereget és a legjobb erőket és állandóan.

De miért mondjuk ezeket? Nem csak azért, hogy a mi sorainkba is sok idegen, nem hozzánk tartozó elem szüremkedett be vagy növekedett fel s a mi fiaink közül is sokan idegen vizekre ereszkedtek. Nem csak azért, hogy nekünk is fényes múltunk, sok fényes nevű, romladozó őrváraink vannak, hanem főleg azért, mert mi is ellentétbe kerültünk a protestantizmus lényegét képező haladási elvvel (se reformari!), meg azért, mert a kiválasztás módszerét, dacára, hogy a praedestinatio dogmája is ide vág, nem alkalmazzuk a gyakorlatban.

Tehetségeket kell nekünk is növelnünk, a tehetségeket kell nekünk is mindenütt felkeresnünk és azokat kell iskoláinkban tovább képeznünk. Ezekből kell tanítói, tanári és lelkészi karunkat előállítani. A művelt külfölddel pedig szorosabb összeköttetést kell fentartanunk. Az az egy-két külföldi tanulmányi útra alapított ösztöndíj kevés. Minden középiskola, illetve tanszak minden akadémiai év első tanulója számára lehetővé kell tenni azt, hogy az előhaladottabb, műveltebb nyugaton tökéletesíthesse magát.

Csak a tizántúl 25–30 ilyen ösztöndíjra van szükségünk. S amit mi korlátoltabb anyagi viszonyaink miatt még így is csak kisebb mértékben tehetünk, ki kell pótolni és rendszeressé kell tenni az államnak magának.

A milliárdos állami költségvetésben most aránylag csak csekély összeg áll e címen rendelkezésre. Az is csak amolyan séta-útazásokra adatik. Ha magyar kolóniák még is vannak itt-ott a külföldön, azok nem az állam és a miniszterek jóvoltából vannak.

Ezután abból is legyenek, állandóan legyenek s a tehetségeknek a külföldön való tanulása rendszeres intézkedéssel is lehetővé tétessék.

A félhold hanyatlása, a vitéz török nemzet összeroppanása, a balkán államok előtérbe nyomulása hatalmas tanúsággal szolgál. Jaj azoknak, akik ilyen megrendítő példából sem tanulnak.

Azoké a népeké a jövő, akiknek fejlődését vallásuk nem gátolja, akiknek fejlődését a műveltség és a kultúra előmozdítja.

A mi magyar protestáns vallásunk az evangélium erkölcsi erőit is a haladás, a tökéletesedés szolgálatába állítja.

A praedestináció dogmája meg egyenesen arra kötelez, hogy mindenütt a legjobbkat, a legtehetségesebbeket válasszuk ki.

Ezt tegyük tehát és élünk. Így nem veszünk el a nagy forgatagban, mely az újabb fejlemények folytán reánk zúdul s mely most a hajdan vitéz, minket is sokszor letiport testvér török nemzetet végveszéllyel fenyegeti. Allah akbár. Az Isten legyen nekik irgalmas.

Dr. Ferenczy Gyula.

Könyörgés.

*Én Istenem, hallgass meg engem,
Adj erős lelket énnekem.
Hogy a bűnnel s világgal küzdve
Ne térjen szegyen fejemre.*

*Én Istenem, vezérelj engem,
Add szent ígédet értenem.
Mutasd meg nekem „az élet útját”,
A hűség örök jutalmát.*

*Én Istenem, segíts meg engem,
Adj élő hitet énnekem.
Hogy lehessen örömben, búban
Te szolgálád alázatosan.*

Debreceni református egyetem.

Nagy meglepetéssel, őszinte, igaz örömmel olvashatta a református egyetem minden barátja a lap legutóbbi számában a debreceni egyetem ügyéről írott okos fejtegetéseket. A súlyos argumentáció nyomán szinte ujjongva törnek elő aggodó lelkünk kérdései: Hogyan? Hát lehet még beszélni református egyetemről? Hát az a „nemesen lemondó” egyházkerületi határozat nem fajt accompli még? — Hát csakugyan megmenthetnök-e még a drága örökséget: Alma materünket?

De hiszen, az Isten szerelmére! ha ez így van, hol az a református magyar ember, aki nyugodt lelkiismerettel tudna e korszakos kérdés felett napi-rendre térni? Hát nem szent és elodázhatatlan kötelességünk-e, hogy az előttünk álló, megbecsülhetetlen értékű lehetőséget kihasználva, a 300 esztendő óta vihatlan erősség védelmére keljünk s ha kell, akár a legsúlyosabb áldozatok árán is mentsük meg nemzedékünket a jövő századok átkától?!

Azok után, amik az ős Kollégium átadása körüli alkudozások során felmerültek, — igazán nem is lehet, nem is szabad egyebet tenni, mint teljes egészében elfogadni s végrehajtani a „Debreceni Protestáns Lap” fejtegetéseinek conclusióját: „Vissza kell utasítani az állami egyetemet és a meglevő református főiskolát, mely a városé is, ki kell fejleszteni felekezeti, esetleg felekezeti és városi egyetemmé”.

Vissza kell utasítani az állami egyetemet nemcsak azért, mert mostoha gyermekké tenné, negyedrangúvá zsugorítaná össze a hatalmas állami pártfogás, hanem főként azért, mert az az uniformizáló szellem, melytől a lap rettenetesen, nem elégszik meg pusztán az uniformizálással. Az az állam, „mely azzal segíti ki az autonómiát nélküli, hatalmas róm. kath. egyházat, hogy önmagát teszi kath. színezetűvé”, — eo ipso nem tűrheti majd azt az elposványosító papi vezetést, melyhez főiskolánk százados híre, dicsősége fűződik. Annak a felfogásnak, mely ebben a tekintetben óhajta liberálisnak látszani, okvetlenül választania kell a katolikus és református papi befolyás között. Azok előtt, kik több liberálismust remélnek a kath. állam vezetése alatti felsőbb oktatástól, nyitva áll az út a meglevő állami egyetemnek kapui felé, — ott magasabb a színvonal is: menjenek, csak a mi ősi szellemű főiskolánknak hagyjanak békét: hadd posványosodjék az a Révész, Baltazár, Balogh Ferenc és Erdős Józsefek színvonalán tovább. Láttunk mi már ennél alacsonyabb színvonalú iskolát is, pedig egyetemnek hívták; igaz, nem Magyarországon, hol az oktatásügy virágzó állapotairól legendákat tudnak regélni, holmi éhes emberek. De ez csak annyiban tartozik ide, amennyiben sok esetben meg lehetne szüntetni egy-egy tanító nyomorúságát, csak át kellene adnia iskoláját az államnak, de ennek is unos-untalan útjában áll az a papi vezetés, mely legkisebb népiskolája felett is féltő gondolat örködik.

Hát hogyan örködnek akkor lelke minden éberségével, hű vigyázásával, drága szemefénye: az ősi Kollégium fölött. De örködik e fölött az egész magyar református társadalom is, mely számtalan tanújelét adta már iránta érzett buzgó szeretetének. Élénken

emlékezhetünk még a legutóbbi évek egyetemi propagandájára, melynek szép sikerei mind e szeretet megnyilatkozásai voltak. Am azok a lankadatlan buzgóságú egyetemi bizottságok nem afféle negyedrendű, zugegyetemért lelkesültek, mint amilyenné az állam főiskolánkat fejlesztené. Előttünk hatalmas, életerős, nagy református egyetem ideálja lebegett; ragyogó gócpontja a magyar kulturának, dísz, dicsősége a magyar református anyaszentegyháznak. Ennek az eszménynek voltak és lehetnek is fanatikusai, de az állam kegyelem-kenyerén tengődő zugegyetemből igazán nem kérünk. Nem, még abban az esetben sem, ha az új egyetemeknek szánt 700 000 K mind Debrecennek jutna. Hisz a vak is látja, hogy sokkal több van a mérleg másik serpenyőjén, nemcsak erkölcsiekben, hanem anyagiakban is.

Vissza kell tehát utasítani az állami egyetemet. Meg kellene ezt cselekedni minél előbb, nemcsak azért, mert a debreceni és pozsonyi egyetemek felállítására ügyében erkölcsi junctimot állított fel a kultuszminiszter előrelátó bölcsesége, hanem vissza kell utasítani az állami egyetemet annak az erkölcsi junctimnak az alapján, mely fent áll a debreceni református kollégium és annak szellemi gyermekei, — továbbá a kollégium tulajdonjogát illetőleg, — a tiszántúli református egyházkerület és a kerületet alkotó egyházközségek között. Ezt a junctimot nem egy ember állította fel, hanem századok teremtették. Ennek a junctimnak kötelező ereje előtt meg kell hajolnia minden érdeknek, — legyen az akár városi, akár állami érdek. Sőt respektálnia kell ezt magának az egyházkerületnek is. A debreceni református főiskola végezetre is nem pusztán csak Debrecen, nemcsak azé a legfőbb testületünké, mely annak szellemi és anyagi vezetését *ezidőszerint* intézi, hanem a szó betűszerinti értelmében vett teljes tiszántúli református egyházkerületé. Ennek a kerületnek nincs olyan egyházközsége, melynek a múltak alapján az ősi kollégiumhoz valami köze ne volna, ha több nem is, mint a talajban szétfutó hajszálgyökereknek a terebélyes fához. Ezt a fát sem kivágni, sem más talajba átültetni nem szabad; hiszen él, virul, gyümölcsözik; ellenségnek kell annak lennie, ki korhadását látja.

Vissza kell utasítani az állami egyetemet. Hogy azután ez a visszaútasítás milyen formában történjék, egészen másodrangú kérdés. Egyházkerületünk természetesen nem dezavualhatja magát, — de hisz ezt a legkönnyebben ki is kerülheti. Alkuban levő felek között az indokolt visszalépés sohasem dezavualó. És ha vissza *kell* utasítani az állami egyetemet, akkor vissza is *lehet* azt utasítani. A modus redeundi kérdést könnyebb megoldani, mint az elveszített szent ügyet késői okoskodásokkal reeriminálni. És itt annak az erkölcsi junctimnak az alapján, melyre fentebb hivatkoztam, — mindnyájunk, de különösen a vezető körök lelkiismeretének megnyugtatósa, illetve felébresztése szempontjából, — mint az én forrón szeretett Alma materemnek örökké hű fia, — bátor lesznek előállani szerény indítványommal, mely, ha első tekintetre talán különösnek látszik, de végeredményében e nagy kérdést illetőleg teljes megnyugvásra vezetne: *Mielőtt a tiszántúli református egyházkerület a magyarországi reformátusok debreceni*

főiskoláját egyetemmé fejlesztés céljából átadná a magyar államnak, kérdezze meg a kebelébe tartozó egyházközségek presbiteriumait: óhajtlják-e ezt az átadást, vagy sem?

Tessék bár e kérdés föltevése, — mint afféle appellatio ad minorem, — lalán szervezetellenesnek is, egy bizonyos: közmegynugvást teremtené. És e mellett még a hivatalosan megejtendő szavazás eredménye kitűnő erőpróba is volna; feleletet adna a nehéz kérdésre: quid valeant humeri? Mert hiszen az csak természetes, hogy azok az egyházak, melyek az átadás elleni szavazás magaslatára fel tudnak emelkedni, le is vonják magukra nézve a konzekvenciákat ősi főiskolánk jövődjét illetőleg.

Én nem félek a szavazás eredményétől.

Ha, — Isten ne adja, — az ős kollégium átadása mellett szólna a plebiscitum, a ránk jövő nemzedékek odiumát határozott gesztussal hárihatjuk korunk szellemére, — míg ha az átadás ellen szavazó egyházak jutnak diadalmas többségre, megmentettük Alma Materünket az állami egyetemmé zsugorítás drága dicsőségétől. Ebben a buzgó hittel remélt esetben aztán haladéktalanul meg kell indítani újból a legszélesebb körű propagandát a debreceni főiskola református egyetemmé fejlesztése érdekében!

Bors, 1912. évi november hó 13-án.

Papp László,
ref. lelkész.

Tompa Mihály vallásos költészete.

(Felolvasás. Vallásos estén.)

Tisztelt Hallgatóim!

Ismét elérkezett az idő, mikor tűz mellé, házba szorulunk. Ismét itt van az idő, midőn rövid a nap, de hosszú az est, hosszú az éjszaka. Elmúlt a kikelet, a nyár. Az ősznek is vége felé járunk. Pusztla és kietlen, ékesség nélkül való a letarolt tájék. Elnémult a madarak éneke, csak a holló károg.

„Mit csinálna kinn az ember ilyen tájban?
Mostan ott benn szép az élet a szobában!”

Ott benn. Hol pattogó tűz mellett együtt van a barátságos család. Ott benn, hol a családő, a bölcs vezér szava hallatszik:

„Napi munka után intsen nekünk óra
Fogékony, magasztos szárnyalású szóra:
Bölcsök ajakáról,
Amely pusztulástól
A lelkünket óvja.”

De itt is pattog a tűz, itt, hol össze gyűltünk, mint egy család, elmélkedni, gondolkozni, régi szokásunk szerint egy pár hosszú, téli estén. Ha a tavasz, nyár és ős napjai alatt testünk részére szereztünk eledelt, izzadva... fáradtan..., most, mikor meghosszabbodtak az estéli árnyékok, — szerezzünk eledelt a léleknek.

Előbbi években tartott felolvasásaimra vissza, emlékezve, bizonyára még tudják tisztelt hallgatóim, hogy azokban mindig történelmi dolgokról beszéltem. Szeretem egyházunkat: ez volt első — s egy néhány évig tartó — felolvasásaimnak célja, anyaga. Majd

más gondolat villant meg lelkemben. Amire mindig vágytam, ami után mindig óhajtoztam, hogy a hazát mindenki úgy szeresse, mint ahogy szerették és szeretik ma is a nemes lelkek, hogy mindenkiben magas önbizalom feszítse a lelkeket nagy célra a haza, a nemzet érdekében, hogy mindenki értse a költő gondolatát:

„Nézd az erőt: hatása mily tömérdek —
De ne imádd: a munka emberé;
Szellem s anyag, honszeretet s önérdék
Oly biztosan lejt a közjó felé!”...

azért foglalkoztam 10 felolvasásban az 1848—49-iki magyar szabadságharc történetével. Míg valami magasztos érzelemmel gondolok az évre, melynek története egynehány szóban, tömören kifejezve van:

„Ez volt az év! Csodáknak éve!
Rege-hősök láttattak élve,
Minőkről álmodunk csupán...
A történetben, a mi fényes,
Szörnyű, dicsó, nagy sünnepélyes

Következett egymásután...”, addig szemem előtt ott van a lelkes sokaság, mely egyszerű felolvasásaimat áhítatosan, templom-szentség gyanánt vette magába. — És ha talán nem hevitnek ma „büszke álmok”, mint akkor... mégis szólok, mégis olvasok valamiről. Ám felolvasásomat s felolvasásaimnak sorozatát ez évben nem a történelemből veszem. Arra az útra lépek, melyet számomra a végzet kijelölt; arról a gondolatról szólok, amely legközelebb áll lelkemhez: a vallásról. De a költők írásai alapján.

A költő!

„Ki jár, mint Illyés, tűzszakérben,
Fent... fent, honnan mindenki más leszédül!
Repültében aláesik palástja,
S mosoly, köny lesz, jóslat szól énekébül!”

Mosoly, mely harmatot termel köny és vér nyomán; köny, mely az arcon aláperelve a megsebzett szív bánatát enyhíti; jóslat, mely a mennybe vezérel s arasznyi létünknek sokszor majdnem elviselhetetlen terheit hogy könnyítse, mondatja velünk az ima szavait:

„Míg minden tél után kizöldül a kopár:
Éltünk se veszhét el örök bú, s gyász miatt.
Elmúlik tőlem is a keserű pohár,
Melyet velem te bölcs tetszésed most itat.
Emelj, emelj, kit a csapás megrengete!
Segíts, hogy elbirjam viselni, a mi ért!
S bármit hoz a világ s élettörténete:
Tudjam, kitől van ez s ne kérdezzem: miért?”

Tompa Mihály írta e szavakat, e mély vallásos gondolatokat. Tőle idéztem, mert Arany Jánost, Petőfi Sándort, Kerényi Frigyest s a többi részben elhalt, részben ma is élő nagy költőket megelőzve, mindenekelőtt Tompa Mihály vallásos költészetéről óhajtok szólni. Szólani hallgatóim előtt Isten segítségével mellett a költőkről addig:

„Miglen a tél vad viharja
Futja be a láthatárt,
S a tavasz virágözönnel
Nem teríti a kopárt!”

* * *

Tompa Mihály életrajzi adatait csak nagyon röviden közlöm. Rimaszombathban született 1817 szept. 28-án. Igricen, majd Sárospatakon tanult. Tanulmányainak bevégezése után nevelősködött, majd Pestre ment, hogy ügyvédnek képezze ki magát. De ehhez a pályához nem volt szíve, nem volt kedve. Tehát ref. lelkész lett: előbb Bején, majd Keleméren, végül Hanván. Mint tábori lelkész részt vett a szabadságharcban is. Hanváról hívták többfelé lelkésznek. Ott álltak előtte a miskolci, később a szentesi fényes egyházak; bármelyiknek meghívását elfogadhatta volna, bármelyik szívesen látta volna lelkészeül, de ő nem ment. Megtartotta, amit a szentesi küldöttségnek mondott:

„Tompa Mihálynak hamvai
Hanván fognak elhamvadni!”

Úgy lett. Azt az erős embert, akinek bámulatos testi ereje csodálatba ejtette kortársait, aki a lópatkót S alakúvá tudta görbiteni pusztá kézzel, aki példánykép lehetett volna Arany János előtt, midőn a férfi korban levő Toldi Miklósról írt: 1868 július 30-ikán, tehát 51 éves korában megölte régi baja: a szívtágulás. A szívnek emberét szíve ölte meg. Porai ott nyugsznak a hanvai temető egy sírjában, mely fölé gömörmegei tisztelői gránit sírkövet állítottak. A sírkő feliratának elkészítésére Arany Jánost kérték föl. A nagy költőnek, a már szintén betegeskedő: Aranynak, végtelenül fájt a másik nagy költőnek, a hű barátnak, kiváló embernek: Tompának eltávzása. Egy ironikus sóhaj volt a felelet a kérésre, egy sóhaj, amely talán legjobban jellemzi mély fájdalmát:

„Hát jól van ez így, amice Tompa:
Én skárta, te végnugalonka;
S ha nem pönög lanlunk, gitárunk,
A varjú sem károg utánunk”.

...Minő sóhaj s a sóhajban mennyi fájdalom!
Mikor vérzett egy egész nemzetnek a szíve, de százszorosan a magyar református egyházé!

Aranynak ama néhány sora csak sóhaj volt;
Tompa sírkövén ez a felirat áll:

„Természet, ki ezer képben tükrözte halálod,
S új életre hogyan kelsz, ha üdül a tavasz,
Most öleden nyugszik, maga egy burkolt szomorú kép
Várva nagy értelmét bús élte tükreinek.
Lágyan öleld tetemét Anyaföld s ti szeretti, virágok,
Újjetek ágya köré, mondani méla regét”.

(Vége köv.)

Kólyi.

Ablonczy László.

— 1876—1912. —

Mikor a természet nyári erőt kifejtette s a nap-sugarak erőltetve törtek át az őszi hirnökeként jelentkező nehéz, esős fellegeken: jött szeptember elején a leverő hír, hogy Ablonczy László, a téglási református egyház lelkésze, életének legszebb idejében, a férfikor viruló nyarán, nem várhatóan be a gyümölcsöző őszt, súlyos betegségben meghalt. És mi, akik láttuk az ő erőbeni fokozatos gyengülését,

tanúi voltunk szenvedéseinek, jóllehet el voltunk készülve a legrosszabbra, mégis megdöbbenünk a gyászír hallatára.

A munka embere volt egész életében. Alkotni nagyot, szépet, maradandót; biztosítani egyháza és családja jólétét, ez volt minden vágya; de a vágy, mint szelíd álm, sokszor nem valósult meg, a próbálkozást a sikertelenség verte le.

Most már megpihent. A deli, szép férfiú vidám, könnyed kedélye, az őszinte, jó barát becsületes jelleme, a családjáért rajongó és küzdő apa, az egyházát buzgósággal szerető és építeni kívánó lelkész, megtörve az élet útján, pihen a néma sírban.

Született Zemplénagárd községben 1876. évi július hó 3-án, hol édesatyja tanító volt és kinek gondos felügyelete alatt végezte elemi iskoláit, a gimnáziumot Iglón, a theológiát Sárospatakon; a theologia elvégzése után káplán-tanító lett Dombárdon 1898 júliustól 1900 április 20-ig; 1901 nyaráig nagykallói segédlelkész, majd turai helyettes-lelkész lett; onnan hívta meg a szakolyi egyház lelkészeül, állását 1901 november 10-én foglalta el, hol 1903 október elejéig működött. Mint szakolyi lelkész, 1902. évi július hó 3-án, vette nőül Tűrjész Máriát, kivel haláláig a legboldogabb családi életet élt, házasságukból Mária, László, Pál és Mártha gyermekek születtek. 1903 október havában a téglási egyház hívta meg lelkészeül és végezte, mint az Ur hűséges szolgája az ő munkáit 1912 augusztus hó 31-én bekövetkezett haláláig.

És mint a leáldozó nap újra visszaveti fényét, úgy vetette vissza a boldogság fényét a megboldogult utolsó napjaira, megérte még azt az örömet, hogy annyira óhajtott vágya életében teljesült, az egyház (azóta felépült) gyönyörű iskolájának építését megkezdte; mennyi reménységgel volt eltelve a jövőre, iskola után templom stb., de az Ur szólott... betegségének enyhítésére Budapestre vitték fel hozzátartozói, hol augusztus hó 31-én, éjjel visszaadta lelkét a Mindenhatónak. Családja Téglásra hozatta a holttestet, hol az egyház díszsírhelyet adott kedves, megboldogult lelkészenek. Temetésén Koncz József berceli lelkész, egyházmegyei főjegyző imádkozott és beszélt a templomban; a sírnál pedig Keresztúry Sándor balsai lelkész az elhunyt tanuló társa és eskető-papja mondott búcsú-beszédet, könyvekre fakasztva a gyászoló családot és egyházat.

Az elhunyt özvegyét, négy kicsiny árváját, hozzátartozóit, a pásztor nélkül maradt gyülekezetet vigasztalja meg az isteni kegyelem; mi közöttünk emléke legyen mindig áldott!

Bálint János,
ref. lelkész.

IRODALOM.

Magyar keresztyének naptára címmel, gazdag tartalmú naptárt adott ki ezúttal is a budapesti Bethánia-egylet. Cikkei javarészen a bel- és külmiszió szolgálatában állanak, — de hasznos ismereteivel s krónikájával kiegészítve, igazán elmond-

haljuk, hogy gazdag tartalmat nyújt. Az ára 60 fill. s könyves boltokban bárhol kapható. — Ide iktatunk belőle mutatónak egy rövid kis cikket, mely a mi szívünkhöz is oly közel áll:

Hervadt remények.

(Emlékezés Gergely Antalról.)

Gergely Antalt, mint a budapesti református főgimnázium növendékét ismertem meg. Az 1888—99-ik tanévben tanítottam először. Kezdő, fiatal tanár voltam, de már akkor egyénileg is foglalkoztam tanítványaimmal. Beszédbe ereszkedtem velök s tőle, mint aki akkor az érettségi előtt állott, azt is megkérdeztem: „Milyen pályára lép?” „Csendőtiszt leszek!” — felelé. Igyekeztem rábeszélni, hogy lelkész legyen. Nemesak azért, mert kiváló előadónak ismertem s tetszett a gondolat, hogy az evangélium arany almáit ragyogó szónoki képessége „ezüsttálában” nyújtsa majd, hanem azért is, mert fogékonynak mutatkozott mindaz iránt, amit én *Drummönd* nagy művéből (Tetmészeti törvény a szellemi világban) vagy máshonnan pszichológiai előadásaimba beszöttem. Eredeti szándékához egy ideig azonban ragaszkodott s hogy csendőtiszt lehessen, listzi vizsgát tett. — Mikor azonban azt követelték tőle, hogy a csendőri szolgálatot legalulról kezdje, eszébe jutottak az evangéliumi magaslatoik és hogy azokat elérhesse, teológiai lett. Theológiai tanulmányait kitünően végezte s rövid ideig tartó segédlelkészkedés után budapesti gyűjtőfogházi lelkész lett. Már teológus korában érdeklődött a belmisszió iránt s úgy a Lorántffy Zsuzsánna-egyletben, mint a hold-utcza vallásos estélyeken s a református ifjúsági-egylet körében hűséges munkatársam volt.

Akkor is, azután is voltak sokan, akik, mikor kimondták azt, hogy az igaz, hogy beszélni tud szépen, megálltak beszédükben s ezzel azt fejezték ki, hogy *Gergely* csak szónoki hatást igyekszik elérni s hogy szónokláson kívül másra nem is képes. Jó lélekkel mondhatom, hogy az ilyen felfogás helytelen, *Gergely* mást is tudott s nemesak szónokolt, hanem nehéz, kemény munkát is végzett és pedig látatlanban néha 12—15 igénytelen ifjú jelent meg s olyan gyűléseken, amelyekről agyondicsérő s hízogó cikkek nem, de egyáltalán még csak száraz tudósítások sem jelentek meg. A református ifjúsági egyletben egy télen át folyton a római levelet magyarázgatta. E magyarázatokra folyton készült és igazán hozzáértéssel is, az ifjak iránti szeretettel is vfvódott, harcolt a lelkekben mutatkozó kétellyel, tudatlansággal és bűnös szenvedéllyel. A gyűjtőfogházban is a köteles munkán felül igazán szeretetteljes munkát végzett. Kapott is a kiszabadult raboktól csodálatos leveleket, amelyek természetesen az ige isteni erejét is, de az ő buzgóságát is hirdették.

Mióta Budapestről elkerült, nagyon megszakadt köztünk az összeköttetés. Súlyos válságokon mentünk keresztül s bár tudtam, hogy Mezőtúron is jó munkát végzett, mégis erős a meggyőződés, hogy igazi helyét sohasem találta meg. *Neki egy hatalmas belmissziói egylet utazó tiltkárának kellett volna lennie* s hogy nem lett azzá, ennek nem ő az oka, hanem a

magyar protestáns egyházi élet rettenetes, sőt végzeteljes gyarlósága. Az evangélium diadalra vitelére új utakat kellene törnünk, de nem igen vagyunk eme küzdelmekre még készek sem.

Épen azért, nemesak azért, mert csak 43 élet-évet ért, hanem azért is, mert élete és kora halála együtt hirdeti nagy betegségünket, sírja felett bánatos szívvel suttogom:

Hervadt remények! Hervadt remények!...

Dr. Szabó Aladár.

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

6882—912. szám.

Debreceni református egyházunk jeles és munkás, ifjú lelkészének, nagytiszteletű *Uray Sándor* úrnak tollából folyó évi december hónap 1-ső napján két rendbeli, a modern belmisszió szolgálatában álló könyv jelenik meg.

Első könyvének címe: „A boldogságról” (Elmélkedések és azokhoz fűzött rövid fohások, keresztyén ifjak részére, Máté V. 1—12. alapján). Előfizetési ára 1 korona 80 fillér, terjedelme 100 oldal.

A második mű címe: „Bibliai képesarnok” (Útjelző a bibliához, 40 illusztrációval.) Előfizetési ára 3 korona, terjedelme 10 iv. Mindkét mű megrendelhető a debreceni református egyház sajtóügyi bizottságánál, Debrecen, Kossuth-utca 75. sz.

Ezen műveket nagytiszteletű esperes urnak és általa a lelkész, tanár és tanító uraknak becses figyelmébe, munkás szeretetébe melegen ajánlom.

Atyafiságos szeretettel vagyok

Debrecen, 1912 november hó 7-én

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

5711—1912.

Nagytiszteletű *Esperes úr!*

F. évi október hó 19-én fenti szám alatt kibocsátott körlevelem pótlásául és kiegészítéséül van szerencsém szíves tudomására adni még a következőket:

A II-ik lelkészképesítő vizsgát tevő atyafiak mindennemű írásbeli dolgozataikat az év június hónapjának 1-ső napjáig kötelesek beadni és pedig az egyházkerületi főjegyző úrhoz.

Midőn ezt további nagybecsű intézkedés végett szíves tudomására hozom,

atyafiságos szeretettel vagyok

Debrecen, 1912 nov. 6-án.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

KÜLÖNFÉLÉK.

Tiszafüred. November 10-én volt a *tiszafüredi Kálvineum-ünnep*. 1300—1500 korona gyűlt be a lelkész-árvaházra. Igaz, hogy nem kisebb emberek voltak kint, mint dr. Baltazár Dezső püspök, Kiss Ferenc egyházkerületi főjegyző és Jánosi Zoltán egyházkerületi tanácsbíró. Az elsőnek neve kész sikert jelent: a gályarabok az üldöztetés korának érzéseit idézi fel szónoklatával, megjelenésével és fagot hangjával a másik és a harmadik a legnagyobb kálvinista papi koponya. Csodaszépen, behizelgően beszél az egyik s minden, amit mond, olyan, mint egy ötvös műretek: a képek, mint a szikrák a tűzi játéknál, úgy sziporkáznak s mint a Niagara hullámai, olyan erővel törnek elő a másik előadásában. A harmadik olyan szónok Botond féle. Döng a lélek, döng a szószék, amikor beszél. Ahol ezek megjelennek, ott van aztán hatás. Volt a hajdan a király udvarában szolgáló tiszafürediek között is, akik nagy megtiszteltetéssel fogadták egyházzal, egyházmegyével, régi és új pappal a szeretett püspököt és kíséretét: nagy ahitattal és nekibúsulással hallgatták a szónokokat és bőkedvűen adakozának az átvák javára. A fényes közebeden pedig vígan lakozának vala és ékeesebbnél-ékeesebb díkeciókat mondanak. A régi nemes-világ egy esodálatosan érintetlenül maradt birodalma ez, hol a hajdani udvarnokoknak, királyi nyergeseknek déleg természetű, nyílt tekintetű utódai élnek meg nem romlott anyagi körülmények között. Hát még asszonyaik és a nők. Ezeket láttad volna a templomban áhitatosan zsoltáraikra hajolva, az ebéden sűrűve-torogva és a táncban, mint a rózsákat a szélben, gyöngéden hajladozva. És a tiszafüredi vendégbarátság, a hamisítatlan magyar vendégszeretet. Napok kellettek, míg tőlük elválni lehetett s még több idő, hogy a hétköznapi megszokottságba visszazökkenni lehessen. S hétköznapi szürkeség is rögtön fényessé és meleggé válik, ha a tiszafüredi magyarokra és a november 10-diki Kálvineumra gondolunk.

Egyházkerület. Az egyházkerületi közgyűlésnek tárgysorozata szokatlan jókor megjelent. Még nincs minden akta és dolog felvéve a főjegyző által összeállított jegyzékbe s a sorszám még is a 400 körül jár. Lehetetlen ennyi tárgyat, ennyi külön természetű, sokszor nagy előtanulmányt igénylő ügyet 1—2 nap alatt alaposan letárgyalni. Kellene erre nem három nap, hanem legalább három hét. És akkor is nem naponta és óránként változó tagok, hanem állandóan jelenlévő hallgatóság. Miután pedig ez a mi bandériális rendszerünk miatt nem lehetséges, azt kellene megtenni, ami lehető. A gyűlés tárgyai közül ki kellene választani azokat az ügyeket, amelyek nem igényelnek közgyűlési tárgyalást. Ezek az adás-vételi, díjlelti tételek. Az esperesi, jegyzői kar az ügyészekkel ezeket kellően érintkezheti. Hasonlóképen elvonhatók volnának a tömegtárgyalás alól az iskolák, főleg a debreceni főiskola ügyei. Ezek öt-hat retortán mennek keresztül addig, míg a kerületre érnek. Karok, tanács, közös tanári kar, albizottság, gazdasági tanács, igazgatótanács. Ilyen természetűek a népiskolai ügyek is. Mindezek amennyiben a rendes költségvetés kere-

tében folyó dolgokról, nem új kiadás rendszerezéséről vagy választásról van szó, csak jelentés alakjában volnának a gyűlés elé hozandók. Lehetne még folytatni a sorozatot, de minek? Mi annyira félünk a reformoktól, hogy javaslatnak egyelőre talán ennyi is elég lesz.

Egyetemes lelkészi értekezlet. Az evangéli-kus egyetemes lelkészi értekezlet az egyetemes gyűléssel kapcsolatban két ülést tartott, amelyeknek fő tárgya a lelkészegyesületté való átalakulás és az egyesület alapszabályainak megalkotása volt. Jánossy János főesperes imát mondott, Nagy Lajos gyurói lelkész pedig „Egyházi beszédeink tónusa és szelleme” címmel értekezett. A megalkotandó lelkészegyesület alapszabályait Noszko István rákoskeresztúri lelkész ismertette. Az alapszabályok elfogadása után a lelkészegyesület megalakult és megválasztotta tisztikarát. Elnök lett egyhangúlag Veres József, alelnökök Raffay Sándor és Madár Mátyás, főjegyző Bándy Endre, jegyző Rátz Vilmos és Duszik Lajos, titkár Noszko István, pénztáros Vitális Gyula, ellenőr Révész János. A választmányba tizenkét tagot választottak. Örömmel regisztráljuk ezt a fontos eseményt, annyival is inkább, mert ezt a mozgalmat az Orle váltotta ki s mert, amint örömmel értesülünk, a két lelkész-tábor karöltve óhajt eljárni. Ha így leszünk, Isten velünk, s ha Isten velünk, ki ellenünk?

Néplap. Míg a pártoknak, a szocialistáknak, a pápistáknak is több alkalmas néplap és közlöny áll rendelkezésére, nekünk, a sajtószabadság védelmezőinek, a nyomdász és író protestáns papok utódainak a kerületi közlönyökön kívül nem áll semmi organum a rendelkezésünkre. Történtek ugyan kísérletek, hogy részvénytársasági alapon mi is szóhoz juthassunk, de e kísérletek rosszul végződtek. A Timónfiak kezében a vállalat összeroppant és a részvénytőke elveszett. Nem sikerült a Magyar lap-féle kezdeményezés sem. Most más úton próbálkozunk. Az Orle vette kezébe a dolgot s amit az Orle eddig a kezébe vett, az mind sikerült. Nem nagy napilapot akarunk többé, hanem hetenként megjelenő, igazi néplapot. Van is már rá kiadónk s van szerkesztőnk is. Vegyék hát tudomásul lelkészeink, hogy az Orle néplapja adventre megjelenik, a téli hónapokban 8 lapon, a nyári hónapokban 4 lapon, képekkel illusztrálva, minden gyűlekezetben ott lesz vasárnap reggelre. Ára számonként 4 fillér, egy összegbe rendelve 2 korona leend. Kiadói hivatal a rendelést gyűjtőknek, az elárúsítóknak 20% rabattot és külön prémiumot ad. Lesz a lapban okos politika is, amennyi nekünk kell, gazdasági rész is, amire nagy szükségünk van, de lesz főleg igaz evangéliumi vallásos tartalom és mindez a magyar kálvinista lélekből, a magyar kálvinista nép szívéhez. Tíz példányt a legkisebb gyülekezetben is el lehet adni, a kerületeknek pedig és a nagyobb egyházaknak 1000 példányt is át kell venniök. Az ígét ma utána kell vinni a híveknek s mi közelítené meg leginkább az igehirdetést, mint a sajtó, egy jól szerkesztett néplap? Ilyen lesz pedig az Orle lapja.

Pax tecum. A hercegprimás. Napok óta tele van a magyar, sőt a bécsi sajtó azzal a hírrel, hogy Vaszary Kolos hercegprimás, tekintettel magas korára és egészségi állapotára, lemondott a hercegprimásról. A

lapoknak eme hírét a félhivatalos információkon alapuló közlemények is megerősítik, úgy, hogy *magát a lényt megtörténtnek kell tekinteni*. S jöllehet a pápa dönt még afelett, hogy elfogadja-e a lemondást? A concilians magyar róm. kath. egyháznagynak a esúfos lemondatása és a szokatlan eltávolítása mindenképen bevégzett dolog. Amint a lapok jelzik, a volt néppárti képviselő, dr. Csernoch, mostani kalocsai érsek fog beülni a Vaszary örökébe. A békés, művelt magyar ember után, a gyűlölködő tót. De hát így van ez jól a nagy magyar pápista egyházban, amely nem azért magyar, hogy az idegen ne jusson benne az első helyre. Vaszary a béke olajágával jött. Tisztelettel köszöntjük, midőn szokatlan és nyugtalanító módon kitudják állásából. Az ország első kath. papját, a magyar primást, csak azért, mert tisztességben megöregedett s mert nem gyűlölködő. A mi kath. magyar testvéreink úgy látszik, nem sokba veszik az írás parancsát az atyák tiszteléséről és a vének előtti felkelésről.

Helyreigazításul. E b. lap 46. számában a „Különfélék” rovatának egyik cikke megemlékezik debreceni kollégiumunk okt. 31-iki reformációi ünnepéről s egyebek közt ezt írja - „az ígéhirdetői tisztet Csiky Lajos theol. dékán teljesítette. De ugyanesak ő szolgált a múlt évben is, holott az a cél, hogy a város jeles lelkészei és lelkészjellegű tanárai felváltva prédikáljanak”. Téved a cikkő abban, hogy a múlt évben is én prédikáltam volna, mert tavaly S. Szabó József, azelőtt pedig, tehát 1910-ben, dr. Lencz Géza tanártársaim prédikáltak. Mikor pedig több évvel ezelőtt megállapította a főiskolai tanári-kar azt, hogy évről-évre rendez reformációi ünnepélyt a nagytemplomban tartandó istenitisztelet keretében, igazán nem gondolt arra, hogy e szorosán vett iskolai ünnepélyén való prédikátori szereplésre a debreceni lelkész urakat is fölkérje, hiszen annyian vagyunk a kollégiumban theológiai tanárok és lelkészjellegű férfiak, hogy szinte szégyenszámba menne, ha kívülről kellene segítséget kérnünk ezen minket illető munkánkhoz. De hogy aztán Istenben bold. Erőss Lajos, mint még theológiai tanár, dr. Erdős József, dr. Ferenczy Gyula, dr. Lencz Géza, S. Szabó József tanártársaimon és rajtam kívül (ki most legalább is harmadik ilyen alkalommal léptem föl), más még nem vállalkozott közülünk e munkára s hogy miért újra reám került a sor: arról én igazán nem tehetek. Kifogásolja a cikkő, hogy nem hirdetem adakozást a Kálvin-szoborra, a Kálvineumra, a 400-ados jubileum alapra, vagy akármire s szeretné tudni, miért maradt az el, holott az adakozásra való felhívás és az adakozás maga hozzátartozik az istenitisztelethez. Hogy ezt én is így tudom és tanítom, kitudnik „Egyházszerartastan” c. művem 26. §-ának ezen szavaiból: „Az adakozás, épen úgy, mint az éneklés és az imádkozás, hozzátartozik azon lelki-áldozathoz, melyet a templomi gyülekezet Istene elé visz. Így tűnik az fel az újtestamentomban. (1. Kor. 16. 2.) ... Adakozásra hívni tehát föl a *hét első napján* a gyülekezetet, teljesen helyén való dolog stb.” A fentebbi szentíratí helyen pedig ez olvasható: „A hétnek első napján (— tehát vasárnapon —) mindenitek tegyen félre magánál, amit sikerül összegyűjtenie, hogy ne akkor történjék a

gyűjtés, amikor odamegyek”. Vasárnap, vagy ünnepnapon, ha prédikálok, soha, de soha nem mellőztem még el az adakozásra való felhívást, mint apostolilag rendelt nagy és fontos liturgiai teendőmet, de máskor, ha nem ünnepnapon, vagy vasárnapon prédikáltam, — már pedig a reformáció ünnepe az idén például csütörtökre esett, — ha csak arra külön megbízást nem kaptam, sohasem hirdetem adakozást és nagyon erősen hiszem, hogy fentnevezett tanártársaim sem hirdettek ez alkalommal való prédikálásuk idején. Egyébiránt nem jól írja a szóbanforgó cikk, hogy a Kálvin-szoborra stb. akármire is hirdethettem volna adakozást, mert ha csakugyan hirdetem volna, Egyházi törvényeink IV. t.-c. 9. §. c) pont alapján, mely így szól: „a közalap tőkéjének gyarapítására szolgál: e) az évenként egyszer, október hó utolsó vasárnapján, mint a reformáció évfordulóján, bevett templomi perselypénz”, — ha csakugyan hirdetem volna adakozást, akkor azt az egyházi közalap javára kellett volna hirdetnem. Ha nem tettem, az lehetett azért, mert ama törvényt csak a rendes gyülekezetekre tartozónak tekintethetem; azért, mert az a pár fillér, mely vasárnaponként is kollégiumunk oratóriumának perselyébe kerül, oly végtelenül csekély összeg, amelyet a domesztika pénztárának csakugyan nem számolhatunk át; azért, mert, amint hallottam, két évvel ezelőtt, talán épen ilyen alkalommal, a debreceni ref. egyház pénztára és kollégiumunk között a perselypénzből folyólag némi ellentét támadt, amit én újraleszteni egyáltalában nem akarhatok és végre azért, mert a perselyeket az egyházfiak ki sem lették a templomajtókba.

Egyetemes lelkészfizetési alap. Mi egyházfentartási alapnak neveztük és úgy agitáltunk azon eszme mellett, hogy minden egyházban a jövedelem bizonyos hányada félretételével, állandó nyilvántartás mellett, tartalék-alpok létesíttessenek. Kimondta ezt a tiszántúli egyházkerület egyházi értekezlete is, mely elé valamikor Kiss Albert, dr. Bartha Béla és dr. Ferenczy Gyula terjesztettek be egy törvényjavaslatot. 1. §. Minden egyházban egyházfentartási alap létesítendő. Az alap jövedelmét képezik az egyház évi tiszta jövedelmének 10%-a, a közalapi pénzek $\frac{1}{3}$ -a, a perselypénzek, hagyományok és az e célra rendezett évi termény- s egyéb gyűjtések. Ez az alap az esperesi látogatás útján vagy más módon állandóan ellenőrzendő és külön is nyilvántartandó. 2. §. A fentartási alap jövedelme rendszerint a tőkéhez esatolandó, indokolt esetben azonban a jövedelem egyharmada valamely nélkülözhetetlen kiadás fedezetére is fordítható. Ez volt a mi törvényjavaslatunk, amelyből akkor nem lett semmi. De az eszme nem halt meg. Egy-két kisebb egyházban még akkor megvalósult s hogy másutt se feledjék el, támadtak az ügynek lelkes prófétái, dr. Kovács István és Vass Mihály. Most az evangélikusoknál hangzik vissza az egyetemes lelkészfizetési alap képében a Sztehlo ajakán. Lelkész nélkül nincs egyház, ezt vallottuk eddig mi is. Meg lehet hát érteni, ha lutheránus testvéreink erre fektetik a hangsúlyt. De megértette a Sztehlo eszméit a testvér protestáns egyház is és kész az évi államsegélyből is (amint a lapok zavaros közleményeiből kivettük) elszakítani valamely összeget erre a nagy célra. Nagyon helyesen s csak minél előbb.

Csiky Lajos.

Lelkészválasztás. A dunántúli egyházkerület pápai főiskolájából került hozzánk, tiszántúliakhoz 4-ed éves theológusnak Deák József. Körünkben való tartózkodása alatt a leggyorsabb egymásutánban vetette meg lábait hol egyik, hol másik gyülekezetben, vezetve rajongó ifjú lelkének és munkaszerető természetének minden erejéből. Két évi káplánkodása után érte az a kitüntetés, hogy a délvidék egyik örálomásáról, Nagyikindáról csupán jó hírnevének elterjedtségéből kifolyólag hívta meg egyhangúlag a nagyszántói eklésia lelkészének. De úgy látszik, az isteni bölcs Gondviselés itt sem engedett neki állandó lakozást, mert a dunántúli egyházkerület, tatai egyházmegyéjébe kebelezett etei egyház, a szülőföld, az édes szülők lakhelye visszakövetelte magának gyermekét, erős cáfolatára ama szólásnak, hogy „egy próféta sem kedves a maga hazájában!” Kedves barátunkat, ki hiszünk és reméljük, hogy a tiszántúliak szabad gondolkozásának tovább is harciosa marad, kísérje mindnyájunk szerencsekívánata s adjon neki a kegyelem Istene új állomás helyén is oly lankadatlan és erős munkakedvet, mely koronája legyen eddigi thimótheuskodásának.

Adomány az Árpád-téri templomnak. Az Árpád-téren épült új református templomnak az egyház egyik kegyes jótévedője özvegy Kiss Bálintné Berek-utca 5. szám alatti háztulajdonosnő értékes adományt juttatott. Az egyháza iránt figyelemmel viseltető Kissné egy keresztelő kancsót vett, amelyet a templomi rekvizitumok közé helyeznek el.

Új egyesület. Folyó hó 6-án alakították meg a jogakadémiai tanárok egyesületüket, melynek címe a „Jogakadémiai Tanárok Országos Egyesülete”. A gyűlés, mely igen népes volt, a budapesti ügyvédi kamara díszes épületében tartatott meg. Az elnöki széket, a mozgalmat kezdeményező kassai kir. jogakad. dékánja: dr. Kérészy Zoltán foglalta el, szívélyes szavakkal üdvözölve a megjelenteket. Az alapszabály letárgyalása után a tisztviselői kart egyhangú választással alakították meg. Elnökönek dr. Kérészy Zoltánt választották. Sárospatakról fenn voltak: dr. Szabó Sándor, dr. Trocsányi József, dr. Buza László és dr. Gerőcz Kálmán jogtanárok. Az új egyesület testületileg tiszteltetett dr. Baiogh Jenő és Nárai Szabó Sándor kultuszminiszteri államtitkároknál, továbbá Tóth Lajos és dr. Gopcsa László miniszteri tanácsosoknál, kik mindnyájan lekötelező szívességgel fogadták a tisztelő egyesületet és készséggel ígérték meg úgy az új egyesületnek, mint a jogtanárok érdekeinek az előmozdítását. Az egyesület érdekeinek előmozdítása céljából folyóiratot indít meg, melynek szerkesztője dr. Kiss Albert kassai jogtanár, egyesületi titkár lesz.

Kivilágított sirok. Eredetileg pogány szokás a sirok kivilágítása. Alapjában az őseinek szellemét tisztelő babonás néplélekkel is összefügg. Van benne valami kiabáló poezis is. Nem csuda, ha a mi sorainkban is megít némelyeket. A városokban más is előmozdítja. A látványossága is vonz. Szóval terjed ez a divat. De hogy még az egyszerű falukra is eljusson, előttünk is újság. Eljutott pedig még a szatmármegyei Nagykőlesra is, ahol a szószékről utasított el tőlünk ez a szokás. És ez helyesen is történt, de hogy ez

alkalommal a hamis útra tévedt gyászosok is megneveztessenek, — amint a lapok írják, — az már nem lenne olyan könnyen helyeselhető. A hívek is vonhatók fegyelmi eljárás alá, méginkább az egyházi hivatalnokok, presbiterek. De a templomi kiállítás már maga ítélet s ezzel óvatosan kell bánni, még akkor is, ha a sírokat kivilágítják, aminthogy megtörtént, hogy a szatmármegyei Nagykőleson a református tanító családja maga is gyertyákat rakott.

Református Tanonc-Otthon. A budapesti ref. egyház a VII. Városligeti fasor-utca 5. számú telkén az újonnan épülő templom udvarán volt földszintes házra emeletet húzatott és átalakította 65 iparostanon elhelyezésére alkalmas otthonnak több, mint 70,000 korona költséggel. Az igen sikerült épület kitűnően van berendezve hálótermekkel, mosdó- és fürdőszobákkal, játék- és olvasó szobával s itt van Izsák Ferenc lelkészfelügyelő lakása is, akinek neje vezet a háztartást. Ilyen intézmény kellene Debreczenben is.

Erkölesei erők is működnek a Balkánon. *Windisch-Graetz Lajos herceg levele a bolgár főhadiszállásról.* Herceg Windisch-Graetz Lajos a múlt hó 26-án Stara-Zagorába érkezett, ahol a bolgár király udvarában, mint vendéget fogadták és ahol a háború végéig marad. Benyomásairól a következőket írja: „Mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy külügyi miniszteriumunk azon módra nézve, amellyel ezen válságot kezelte, *alaposan tévedett* és úgylátszik még most is téved. Ez ugyan nem újdonság. Szükséges azonban a tényállást a jelenlegi helyzet megbeszélésénél kiemelni. Minden, ami itt napok, hónapok, sőt évek óta történik, nem véletlen eredménye, hanem következménye *egy következetes politikának, melynek eredete egész új világításba mutatja be a balkáni viszonyokat.* Igaz ugyan, hogy ma sokkal könnyebb itélni és a tényállásokból következtetni, de hiszen a diplomáciának éppen az a hivatása, hogy világosságot keressen s ennek eszközeire találjon. Amióta Bulgáriába érkeztem, sokat hallottam, sokat tanultam. Hosszú évek *következetes munkájával készítették elő* azon előnyöket és eredményeket, melyek Kirk-Kiliszenél messze visszamenőleg kifejlődtek. Legyen a háború kimenetele bármilyen és legyenek bármilyenek a további események, az eredmény meg van, mely többet el nem törölhető. Fölöslegesnek tartom a híreket ismétetni, melyek eléggé mutatják hogy mi történt. Tagadhatatlan a török óriás letörése, úgy mint Mukden az orosz fantázia letörése volt, de *a török pusztulás egyúttal összerogyása Ehrenthalnak a status quo-ról és a szandzsákhöz fűzött frázisokról is,* mert tudva levő, hogy a szerbek Pristinában és Üszkübben állanak. Elvégre be kell látni, hogy minden alapot nélkülöző frázisokkal *világpolitikát csinálni nem lehet.* Mi évtizedek óta 11 millió honpolgár ellen üztünk politikát s most egyszerre azt látjuk, hogy a monarchián kívül lakó 6—8 millió délszlávnak oly bátorsága van, hogy saját belátása szerint halad és sikert is elér. Alkalmam volt itt több államférfival értekezni, mint Gesov, Stanczióv, Danev. Az, ami itt folyik, az egy új erő születése, napkeletje a balkáni kereszttyénségnek. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a monarchia viselkedése fogja eldönteni, hogy ez új erő alakulása támpontját Pétervárott, vagy Bécsben találja-e meg, mert már a legközelebbi lépéseknél kénytelen lesz Bulgária nyilatkozni, hogy har-

cainak mi a célja? Világos dolog, hogy a bolgár hatalom eredményeket és győzelmeket szerzett: a kívánságokon és feltételeken messze túl fognak haladni. Bolgárország a háborút a saját veszélyére és költségére kezdte meg s így ellenértéket akar találni, mert bizonyos, hogy Törökországtól pénzt nem fog tudni kapni. Nálunk eddig két külpolitikát irányító jelszó volt: *egyik a salus-quo, másik a szandzsák-kérdés*. Mindakettő túlélte magát. Ma a status-queról nem lehet szó. Szükséges lesz új eszkömet találni, új álláspontokat elfoglalni, melyeken jövő politikánknak forognia kell. Ma a Balkánon első sorban a bolgár hatalommal kell számolnunk, mely létezése alapját csak az önmagától alakított pozíciókban keresi. Csak hangsúlyozhatom, hogy itt a viszonyok határozottan és alaposan megváltoztak.

A nép téli gazdasági kiképzése. Hazánkban a tél folyamán minden nagyobb községben háziipari tanítás lesz és rendszeres gazdasági előadások sorozata. Valamennyi előadást az okszerű gazdálkodás érdekében, a több termelés jegyében tartják. Mivel pedig több termelés jelszavát mással aligha oldjuk meg, mint rendszeres talajmunkákkal és a föld jobb táplálásával, vármegyénkben is az előadások nagy része a műtrágyafélék ismertetésére és alkalmazására lesz szorítkozva. Sajnos, hazánkban még mindig nem használnak a gazdák annyi műtrágyát, mint más országokban, pedig a műtrágyákkal végzett kísérletek fényesen bizonyítják, micsoda hasznos tökebefektetés és mennyire gyarapítja azok használata jövedelmünket. Tényleg okszerű műveléssel két magot hozhatunk onnan.

Debreceni hírek. *A lakások csődje.* A lendült építkezési kedv Debrecenben sajátos helyzetet teremtetett. Eddig az volt a panasz, hogy kevés a lakás, most meg már annyi lakás van Debrecenben, hogy szinte sok. Minden utcán egész sereg cédulát láthat az ember, amely mind a kiadó lakásokat jelzi. Szóval eljött a lakások csődje. Ennek oka az, hogy a tehetősebb emberek a régi házakból újakba költöztek, a régi lakások pedig üresen állanak, most Debrecenbe új emberek nem jöttek. Elmúlt a november és van üresen 3, 4, sőt 5 szobás lakás elég. De hozzátelhetjük, hogy nemcsak a régi házakban állanak üresen a szobák, hanem egyik-másik új palotában is, mert az választék nagy lévén, az emberek az árak között is válogathatnak. — *A Hortobágy felmérése.* Az idő teljesen télire fordult, de azért a Hortobágyon még kevés a hó. Ez a kedvező idő alkalmas arra, hogy a Hortobágy hasznosításának előmunkálatait végző bizottság a pusztán befejezze a dolgát. Mint értesülünk, a földművelési miniszterium kiküldöttei a felméréssel, illetve a Hortobágy hasznosítására szánt terület kijelölésével csaknem készen vannak. Az eredmény csak két hét múlva lesz ismeretes, de annyit már most is tud a gazdaközönség, hogy a hasznosítás az állattenyésztésre az elvont területek hátránnyal fognak járni. A bizottság proposícióit e hó végén teszi meg a városnak. — *Kuriai bíróból ügyvéd.* Unger Gusztáv nyugalmazott kuriai bíró, aki Debrecen társaséletének egyik kitűnő tagja, ügyvéd lett. Unger Gusztáv bejegyeztette magát a kamara névjegyzékébe és irodáját Hunyadi-utca 4. szám alatt nyitotta meg.

Az analfabéták oktatása. Az Országos Közművelődési Tanács az elmúlt évben 47 vármegyében összesen 342 analfabéta tanfolyamot tartott fenn. Összesen 10 ezer és 120 felnőtt írástudatlan jelentkezett, akik közül elköltözködés miatt 3352 maradt ki. Végző eredményül az elmúlt évben 6748 analfabéta tett sikeres vizsgát az írás, olvasás és számolás el-sajátításáról. Az Országos Közművelődési Tanács a tanulókat ingyenesen látta el iskolakönyvekkel, íróeszközökkel és füzetekkel, a tanítóknak pedig 35 ezer 740 korona tiszteletdíjat utalt ki eredményes munkájukért. Az 1912—13-ik iskolai évben az analfabéta tanfolyamok országos szervezése munkálatai már megkezdődtek. Azok a tanítók, akik ebben a nagyfontosságú kulturális munkában részt óhajtanak venni, forduljanak útbaigazításért és támogatásért az Országos Közművelődési Tanácshoz, Budapest, IV. Ferencziek-tere 3.

Orgona rendelés és átadások. Berkenye (Nógrád megye) község a temploma részére egy teljes sipsorú, legújabb csőrendszereű orgonát rendelt Országh Sándor és fia rákospalota-újfalui (Budapest mellett) orgona-és harmoniumgyáros cégnél. A mű a karácsonyi ünnepekre lesz a használatnak átadva. Nevezeti cég jelenleg is több új orgona felállításával van elfoglalva, melyek közül megemlíthetők: Rábapordány, Inota, Marosfalu, Fakóvezekény, Alsópetény, Felsőjózsa, Erzsébetháza stb., melyek úgy szép kiállításuk, kitűnő szerkezetük, kellemes és erőteljes hangjuk által csak emelni fogják a cég régi jó hírét.

A Gergely-naptár javításáról. A csillagászok különböző tervekkel állnak elő, hogy minél ideálisabb tökéletességű naptárt állítsanak elő. *Glansenap* pl. azt mondja, hogy a Gergeiy-naptár — kisebb mértékben — ugyanazon hibában szenved, mint a Julian-naptár. Tehát javítandó. Hogyan? Ugy, hogy minden 128 évben egy *szökő* év kivetendő. Mindazon évek, melyek ezeresei 4-el oszthatók, *szökők* volnának, kivéve, melyek 128-al oszthatók. Mások az év új hónapos és napos beosztását ajánlják. Így *Grosclande* négy 91 napos *saisonra* osztja az évet (364 nap). Egy vagy két napot csatol ehhez (aszerint, amint *szökő* vagy egyszerű évről van szó), anélkül azonban, hogy ezt számítsák. Ezek minden héten és hónapon kívül állnának. Az egyik az újév napja volna. A másikat (szökő évben) június és július közé kellene tenni és szintén szünnap volna. A 364 nap nyolc 30 napos és négy 31 napos hónapra volna beosztva. Ez utóbbiak volnának: március, június, szeptember és december. Így minden *saison* két 30 napos és egy 31 napos hónaphól állana. Föltéve, hogy január elseje hétfő volna, a vasárnapok 1-től 364-ig mindig oly napokra esnének, melyek száma 7-el osztható. — *Hess* a 364 napot tizenhárom 28 napos hónapra osztaná. Így a hét napjai mindig a hónap ugyanazon dátumára esnének, huszonnyolc 7-el osztható lévén. Ha január elseje hétfő volna, a vasárnapok mindig 7., 14., 21. és 28-ra esnének. Így a naptárt nem kellene minden évben változtatni. Más tervek az ünnepek, főleg a húsvét fixirozását célozzák. *Forster* és *Trendini* a tavaszi nap-éj-egyenlőséget követő harmadik vasárnapra teszik a húsvétot. *Marcana* pedig az első vasárnapra.

Pót- és javítóvizsga. A debreceni református tanítóképző-intézetben a december hóban tartandó *pót- és javító képesítővizsgálat* idejét főtiszteletű püspök úr a következőleg állapította meg: írásbeli vizsgálatok december hó 18—19.; szóbeli és gyakorlati vizsgálatok december hó 20—21-én tartatnak meg.

Külföldi hírek.

Torzsalkodások a svájci katolikusok között. Az a két irány, amely a németországi katolikusok kebelében keletkezett, Svájcba is befészkelődött s a katolicizmus masszív épületén erős repedéseket okozott. E két irány a *berlini* és *kölni*. Az előbbi tiltja a katolikusoknak, hogy politikai és társadalmi kérdésekben mással is szövetkezzenek, mint saját felekezetük tagjaival; míg az utóbbi a protestánsokkal szemben enged a merev álláspontból. Köln-t a német Kelet-Svájc katolikusai, Berlint pedig a bázeli és friburgi katolikusok képviselik. E két párt között erős vita indult meg, melyben a liberálisok „ülkatholikusok”-nak nevezték ellenfeleiket vezérökkel, Lauterrel együtt. A pápa azonban Lautert udvari praelatúrává nevezte ki, míg ellenfelének, Meyenberg kanonoknak, oldala mellé segédet rendelt, Ernst Viktort, aki — bár vegyes házasságból származik — újságjában azt prófétálja, hogy a protestantizmus nem sokára el fog tűnni, már most is erősen bomladozik. Kettészakad s egyik része a romanizmushoz, másik a racionalizmushoz csatlakozik. Rajta beigazolódik, hogy az ember, mozgó vonatból kitekintve, az egész világot mozogni látja! (ol)

A császár és a tábori pap. A népszerű Vilmos császár svájci útján gombamódra nőtt a sok mende-monda, tréfa. Többek között a napilapok azt híresztelték, hogy a császár zürichi manőverezése alkalmával az árokban talált üres korsó mellett alva egy tábori lelkészt. Az eset hőse, Bauman J. református lelkész most a lapokban ezt tette közzé: „Egy védőárok mellett feküdtem katonákkal és katonatisztekkel együtt. Mindnyájan gyönyörködtünk a császár beszédességében, aki két kapitánnyal csevegett. Igaz, hogy hátam mögött egy cserépkorsó volt, valószínűleg a birtok tulajdonosáé. Bizony én nem tudom, mi volt benne: annyi bizonyos, hogy nem bor, mert azt a katonák előbb megérezték volna, mint a császár oda-jött. Ami engem illet, nálam nem volt sem enni-, sem inni való. Nem hallhattam, mit beszélgetett a császár: azt mondják, hogy az én uniformisomat kérdezte. Lehet, hogy tréfás kedvében összefüggésbe hozta a tábori lelkészt és az üres korsót, de én nem adtam rá okot. Kötelességemnek tartottam e helyesbítést, mert ez az anekdota sülellen megjegyzésekre és léves felleveésekre adott volna okot”. (ol)

Szerkesztői üzenetek.

Pályi Ede Budapest. 1. Állítólag mindennek van határa ugyan, de az ön vakmerőségének, bizonyos, hogy *nincsen*. Lehetetlennek tartottuk ugyanis, hogy ön debreceni csúfos bukás és tárgyalás után, melyen ön úgy vergődött tehetetlenül, mint a tüzes-lábasba került farkát harapó skorpió s hasztalan kívánt volna mások ellen hamis tanúbizonyságot tenni, —

valaha még legyen olyan merész nevünket tollára is venni. 2. A debreceni gör. kath. püspökség eltörése igenis *magyar* kálvinista ügy. Nem tartjuk önt zseninek, de annyi esze bizonyára van, hogy ezt ön is belássa. Eleinte, ha jól tudjuk, nem is szerepelt ez az ügy mint odioso és klerikális ügy az ön lapjában, csak azután, hogy dr. Baltazár Dezső püspök abban állást foglalt. Nem tudjuk milyen jogcímen, de azt írta ön, hogy ezt a püspökséget nekünk kell megkapni s mert nem akartuk, támadott bennünket. Azt, hogy jóformán nincs is Debrecenben görög egyház (ami van, az magyar tartoznék lenni!), az, hogy ez Debrecen kálvinista jellegét elhomályosítaná, ezt az ügyet felekezeti villongások terére játszáná átál: ön azzal nem törődött. A bérelt sajtó kéj lovagjai csak a pénzzel törődnek s azzal, hogy gazdájuk őket megfizesse. Első gondolata a budapesti Csakpénz Alfonzoknak nem az volt a püspökséggel kapcsolatban, hogy ez klerikális, hanem az, hogy lehet pénzt kérni. A jogcím még ismeretlen volt, de a pénzütemi vágy ott élt a hitvédő keblekben. Aztán, csak később lett ez az ügy klerikális. 3. Mi voltunk azok, akik önnél is sokkal előbb hangoztattuk, hogy a debreceni iskolát nem szabad átadni az államnak s most önök kezdik jajgatni, hogy szeretnénk megmenteni ezt a főiskolát. Persze most már önök tudják, hogy Debrecenben állami egyetem készül és így a felekezeti egyetem védelme már nem olyan jó üzlet, mint eleinte látszott. S most *ezért*, de csak ezért, tiltakoznak a debreceni protestáns egyetem ellen. 4. Ime a debreceni gör. kath. püspökség bizonyítja, milyen *protestánsok* önök, a most feladott és támadott, de előbb taktikából védett debreceni egyetem pedig igazolja, hogy milyen *hazafiak*. 5. Ezek után bizonyos, hogy ha önök az *igazi* protestánsok, akkor mi nem vagyunk azok. Mert nem nagy dicsőség ez esetben annak lenni. 6. Hogy kik az „álprotestánsok”, azt ennyiből sem nehéz eldönteni. Mindenesetre nem mi, akik soha egy fillért sem kerestünk azon, hogy protestánsok vagyunk. Vajjon ön is elmondhatja ugyanezt?

Felelős szerkesztő: FERENCZY GYULA Dr.
Szerkesztőhelyettes: URAY SÁNDOR

Pályázat.

A felsőjózsi református egyház presbiteriuma pályázatot hirdet a lemondás folytán megüresedett tanítónői állomására.

1. Javadalom: 1000, azaz egyezer korona s természetbeli lakás, kertilletményel.

2. Kötelesség: I—VI. leányosztálynak a tiszántúli református egyházkerületi tanterv szerinti tanítása.

Pályázati határidő 1912. évi november hó 23.

Állás választás után azonnal elfoglalandó.
Felsőjózsián, 1912 november 12-én.

Karla Ödön,
ref. lelkész.

6890. sz.

Pályázat

a bihari református egyházmegyébe ke-
belezett 196 K 33 f fizetéskiegészítési állam-
segélyt élvező *siteri* lelkészi állásra, amelynek
jövendelme a következő: 1. Minden házaspár,
akár van szőlője akár nincs, fizet 25 itce mus-
tot; az özvegyek, akár birnak szőlővel akár
nem: 12½ itce mustot fizetnek. 2. Minden
házaspártól 1 véka rozs; az özvegyektől fele.
3. 10 (tíz) öl tűzifa az egyházközségtől, idejében
beszállítva. Az öl magassága 7, szélessége 6,
az egyes darabfa hossza 3½ láb. 4. A Saskúton
körülbelül 16 (tizenhat) hold kaszáló, melynél
az anyafű fele részét az egyház lekaszáltatni
és haza szállíttatni köteles. 5. Szántó föld: az
első fordulóban 9 hold 394 □-öl (1100 □-öllel),
második fordulóban 7 hold 494 □-öl, harma-
dik fordulóban 8 hold 294 □-öl, melyek közül
az őszi forduló fele részét az egyházközség
megszántani, a lelkész által adott maggal be-
vetni köteles; a letakarítás a lelkészt illeti. 6.
A telekhegyen egy darab szőlőföld, amelynek
minden munkáját az egyházközség teljesíti.
Ugyanitt 2½ vékás szántó föld, az egyház által
egyszer megszántva és a lelkész által adott
maggal bevetve. 7. Az ókenderes kertben egy
sessióföld után kimért kenderföld, 714 □-öl,
melyet egyszer az egyház megszánt és bevet
a lelkész által adott maggal. 8. Örletés amennyi-
szer szükséges. 9. A templomkert egy részének
használata. 10. Néhai gróf Vay Ábrahám 2000
koronás alapítványának kamata az egyház-
kerület pénztárából. 11. Néhai Szabó Pál 600
koronás alapítványa után esedékes kamat ne-
vezett alapítványra való felügyeletért. 12. Stóla
az egyházkerületi határozat szerint. A lelkész
használatában levő összes föld állami adóját
az egyház fizeti. A természetbeni összes járan-
dóságot, mivel az egyháznak adócsökkentési
segélye van, az egyház pénztára a konventi
egységárban fizeti. Az állás a választással jog-
erőre emelkedése után azonnal elfoglalandó.
A pályázni kívánók kérvényüket lelkészi ok-
levelökkel és a saját esperesök által a pályázati
hirdetés közlése után láttamozott szolgálati
bizonyítványokkal felszerelve az 1912. évi dec-
ember hó 8. napjáig Sulyok István esperes-
hez, Nagyvárad, u. p. ugyanott, küldjék be.
Debrecen, 1912 november hó 14.

Dr. Baltazár Dezső,
püspök.

Pályázat

a magyardombegyházai (Csanád m.) református
leányegyház előkönyörgő-tanítói állomására.

Fizetés: 12 köböl búza, 6 köböl árpa, 2 öl
fűtő-szalma 28 korona értékben, 92 korona az
egyház pénztárából, 542 korona államsegély,
126 korona tandíjkárpótlás; temetési stóla
20—40 korona; egyházi jegyzőségért 25 korona;
tisztességes lakás, kerttel.

Köteletség: 1. A mindennapi és ismétlő isko-
lák tanítása a tiszántúli református egyházkerü-
let tanterve szerint. 2. Kántorság. 3. A templomi
isteniszteleten lelkész helyettesítése.

Csak okleveles tanítók pályázhatnak. Ok-
levéllel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt
kérvények folyó évi december 1-ig református
lelkészi hivatalhoz Kunágotára (Csanád m.)
küldendők.

Református iskolaszék.

Cs. és kir. szab. Amerikai Cottage-szivólegrendszer

Harmoniumokat

valamint európai rendszer szerint legolcsóbban szállít

PAJKR REZSŐ ÉS TSA

Budapest, X. Delej-utca 25. szám.

(Tisztviselőtelep.)

Árjegyzék ingyen é
bérmentve.

Részletfizetésre 8 K
től feljebb.

Tanerőknek s lel-
készeknek külön
:: százalékkenged- ::
—— mény. ——

Pedálos harmóniumok mindkét
rendszer

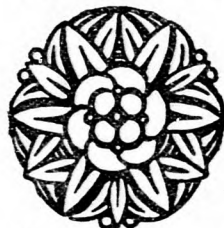
szerint és minden nagyságban pontos orgonaméretekkel
templomok, szemináriumok részére s mint gyakorló orgonák.

Bérmentes szállítás az utolsó vasutállomásig.

Kérjen árjegyzéket pianók és pianinókról.

• AZ • ELSŐ •
 ÉS • EGYEDÜLI • MAGYAR • NAGY • KÉZIATLASZ
 A • KARÁCSONYI • KÖNYVPIAC • SZENZÁCIÓJA

A • MAGYAR • FÖLDRAJZI • INTÉZET

VILÁGATLASZA

SZERKESZTIK • GRÓF • TELEKI • PÁL • DR
 • ÉS • KOGUTOWICZ • KÁROLY • DR •

ÁRA 42 KORONA

Díszes félbőrben 50 korona.
 16 havi füzetben részletre is
 megszerezhető. Előfizetőket
 gyűjtőknek nagy kedvezmény.
 Tartalma 95 főterkép, 190 mel-
 léktérkép, névmutató 130.000
 helynévvel. 120 old. szöveges
 rész. Lapnagyság 46 × 58 cm.

**LEGSZEBB KARÁCSONYI
 AJÁNDÉK**

PROSPEKTUST, GYŰJTŐIVET, MINTAFÜZETET (4 TÉR-
 KÉP 2 K) KÜLD MINDEN KÖNYVKERESK. ÉS A KIADÓ
A • MAGYAR • FÖLDRAJZI • INTÉZET
 RÉSZVÉNYTÁRSASÁG, BUDAPEST, V., RUDOLF-TÉR